

Papildinformācija.

Pielikums Nr.1.. Veiktie pētījumi Biedrības “Mediācijas telpa” aktivitāšu ietvaros.

Pētījumi (Ar SIF finansēta projekta realizāciju):

I) 2019.gadā tika īstenots Sabiedrības integrācijas fonda projekts, kura realizācijas mērķi bija sniegt skolēniem, studējošai jaunatnei un ikvienam iedzīvotājam zināšanas un praksē pielietojamas prasmes par demokrātiskas valsts politikas vadības mehānismiem, cilvēku pamattiesībām un brīvībām, interešu aizstāvību. Kopīgi darbojoties, tika radīta iespēja saprast, iepazīt, pārbaudīt savas brīvās gribas un vēlmju vietu un lomu iesaistoties sabiedrības līdzdalības aktivitātēs, uzlabojot dažādu sabiedrības grupu savstarpējo uzticēšanos, sapratni un sadarbību. Realizējot šo projektu, Latvijas cilvēkiem (Liepājā, Jēkabpilī, Jelgavā, Gulbenē, Daugavpilī, Alūksnē, Rēzeknē) tika sniegta iespēja iepazīt, aprobēt un izmantot savā ikdienā zināšanas un praksē pielietojamas prasmes un sociāli emocionālās kompetences, tai skaitā paš-izziņu, paš-izaugsmi, empātiju, attiecību prasmes, kritisko domāšanu, dažādības vadību, pieņemšanu, atbalstīšanu, konfliktoloģiju, komunikācijas prasmes, kopumā iepazīsto mediāciju, kā nevardarbīgu saskarsmes un konfliktu risināšanas prasmi. Mērķa grupām tika organizēti 22 informējošie/mācību semināri 6 Latvijas pilsētu skolās un 4 pilsētu augstskolās. Sasniegtā auditorija: 759 dalībnieki.

PĒTĪJUMA “MEDIĀCIJAS KOMPETENCES PAMATOJUMS SKOLAS VIDĒ”, tika analizēti dati, kas iegūti, aptaujājot skolēnus (181), skolotājus (191), vecākus (148). Kopā pētījumā piedalījās 520 respondenti. Teorētiskā un empīriskā pētījuma izvērtējums apliecina, ka mediācijas kompetences veicināšana, kas sevī ietver konfliktoloģisko kompetenci izglītošanās procesā un ir viens no komunikatīvās kultūras raksturojumiem, kas ietver zināšanu, prasmju un komunikatīvu personības īpašību kopumu, kurš nodrošina mācīšanas un audzināšanas procesu, ietekmi uz cilvēkiem un komunikatīvās darbības regulāciju, ir aktuāla skolas vidē visām iesaistītajām izglītības procesā pusēm – skolēniem (bērniem un jauniešiem), vecākiem, skolotājiem.

Viens no konfliktu iemesliem ir prasību izpildīšana. Tāpēc katrai respondentu grupai tika uzdots atbildēt uz apgalvojumiem: skolēniem - *Klasē skolēni uzvedas tā, kā to vēlas skolotājs;* skolotājiem - *Skolēni klasē uzvedas tā, kā es to vēlos;* vecākiem - *Bērni ikdienā uzvedas tā, kā es to vēlos.* Iegūtie dati liecina, ka 88% skolotāju uzskata, ka skolēni klasē uzvedas tā, kā vēlas skolotājs. Tomēr skolēnu atbildes atšķiras no skolotāju atbildēm, jo tikai 62% respondentu domā, ka skolēni klasē uzvedas tā, kā to vēlas skolotājs. Savukārt 72% vecāku atbildēja apstiprinoši uz šo apgalvojumu

Skolēnu un skolotāju apgalvojumi vairāk saistās ar skolas vidi, bet vecāku arī ar uzvedību ārpus skolas. Tomēr vērojama tendence, ka mediācijas apguve būtu lietderīga visām trim pusēm, jo kamēr pastāv komunikācija, rodas situācijas, kuras jārisina vai savstarpēji, vai meklējot neitrālās personas atbalstu. Lai nerastos konfliktsituācijas, nepieciešams kopīgi apspriest uzvedības prasību nianšes. Kad ir saprotamas prasības, tad ir mazāk strīdu gan katras grupas iekšienē, gan starp dažādām grupām.

Skolas noteikumu ievērošana. Skolēni un skolotāji savas dzīves daļu pavada skolā, kuras darbība balstās uz iekšējās kārtības noteikumiem. Skolēni atbildēja uz apgalvojumu *Es ievēroju skolas noteikumus*, skolotāji - *Skolēni ievēro skolas noteikumus*, vecāki - *Bērni ievēro izvirzītos noteikumus* (Tabula 2). Skolēni uzskata, ka viņi ievēro skolas noteikumus (96%). Pie kam 106 (58.5%) respondenti atbildēja ar *jā*. Tikai 4% skolēnu sniedza atbildes *Vairāk nē, nekā jā* un *nē*. Tas var būt saistīts ar to, ka mācībās piedalījās skolēni, kuri ievēro viņiem izvirzītos skolas noteikumus, bet arī pašvērtējuma īpatnības pusaudžu un jauniešu vecumos (6.-11.klases). Skolotāju viedoklis atšķiras no skolēnu viedokļa. Tikai 8 (4%) skolotāji domā, ka skolēni ievēro skolas noteikumus. Savukārt 10.5% aptaujāto skolotāju sniedza noliedzošu atbildi. Arī 16% vecāku atbildēs izskan pieņēmums, ka bērni neievēro viņiem izvirzītos noteikumus. Tomēr kopējā tendence ir tāda, ka gan vecāki (72%), gan skolotāji (89.5 %) uzskata, ka skolēni un bērni ievēro skolas noteikumus un viņiem izvirzītos noteikumus. Neskatoties uz to, ka dominējošās atbildes ir pozitīvas, bet ir vīzija uz ko tiekties, lai vairāk būtu atbildes *jā*. Tas nozīmē, ka nepieciešamas pārmaiņas gan pašos cilvēkos, gan vidē, kurā viņi dzīvo.

Savu strīdu risināšana. Svarīgi skolas vidē veicināt vienaudžu prasmi cieņpilni komunicēt, tai skaitā ar mediācijas pamatprasmēm. Tāpēc skolēni sniedza atbildi uz apgalvojumu *Es protu risināt savus strīdus*. Apstiprinoši apgalvoja 93 (51%) respondenti. Bet kopumā 91% skolēnu atzīst, ka prot risināt savus strīdus. Ideālais variants ir tad, kad puses pašas var atrisināt konfliktu, bet ir svarīgi, lai netiktu apspiestas emocijas no neapmierināta risinājuma un ievērotas abu pušu intereses:

Savu strīdu risināšana (skolēni)

Respondenti / atbilžu varianti	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Skolēni	93	72	16	0
	165 (91%)		16 (9%)	

Citu strīdu risināšana. Tā kā konflikti ir samērā bieža parādība skolas vidē, tāpēc ir svarīgi ne tikai meklēt savu strīdu risinājumu, bet arī palīdzēt citiem risināt tos. Visām trim grupām tika piedāvāti apgalvojumi par viņu dalību citu konfliktu risināšanā. Iegūtie dati liecina, ka 61% skolēnu prot risināt klasesbiedru strīdus. Savukārt 39% uzskata, ka viņi to neprot darīt Iegūtie dati liecina, ka skolēniem vajadzīgs atbalsts, lai mācītos risināt gan savus, gan vienaudžu konfliktus. Jo viena lieta ir zināt, kā to darīt, bet cita – kā to darīt. Tātad skolēniem nepieciešama praktiskā pieredze konfliktu risināšanā, ko var apgūt mediācijas mācībās:

Klasesbiedru strīdu risināšana

Apgalvojumi/ atbilžu varianti (skolēni -181)	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Es protu risināt klasesbiedru strīdus	39	72	53	17
	111 (61%)		70 (39%)	

Skolotāja darbs ir saistīts ar konfliktu risināšanu un viena no viņa profesionālām kompetencēm ir konfliktoloģiskā kompetence, kas ir komunikatīvās kompetences sastāvdaļa. Iegūtie dati liecina, ka skolotāji biežāk iesaistās strīdu risināšanā starp skolēniem (88.4%) :

Skolotāju ieguldījums strīdu risināšanā

Apgalvojumi/ atbilžu varianti (skolotāji - 191)	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Es iesaistos strīdu risināšanā starp skolēniem	82	87	21	1
	169 (88.4%)		22 (11.6%)	
Es iesaistos strīdu risināšanā starp citiem skolotājiem un skolēniem	36	55	77	23
	91 (48%)		100 (52%)	
Es iesaistos strīdu risināšanā starp skolotājiem un vecākiem	30	61	67	33
	91 (48%)		100 (52%)	
Mana iesaistīšanās strīdu risināšanā ir bijusi noderīga	49	130	11	1
	179 (94%)		12 (6%)	

Tikai 48% piedalās strīdu risināšanā starp citiem skolotājiem un skolēniem un starp skolotājiem un vecākiem. Skolotāju ieguldījums strīdu risināšanā var būt ļoti nozīmīgs, to uzsver arī paši skolotāji (94%), ka viņu iesaistīšanās strīdu risināšanā ir bijusi noderīga. Savukārt strīdu risināšanā starp citiem skolotājiem un skolēniem un starp skolotājiem un vecākiem iesaistās tikai 48% skolotāju. Tam ir vairāki iemesli. Strīdu risināšanas gaitā ir jāievēro daudzi principi – objektivitātes, konfidencialitātes u.c., ko attiecībā pret kolēģiem, vecākiem un skolēniem ne vienmēr var izpildīt. Konflikta risināšanai skolas vidē un ģimenē nozīmīga loma ir vecākiem. Vecāki arī dažādi vērtē savu ieguldījumu strīdu risināšanā. Strīdu risināšanā starp bērniem iesaistās 74% respondentu un 78% vecāku zina, kā rodas strīdi. Vecāki arī apzinās savu ieguldījumu strīdu risināšanā, uzskatot, ka viņu dalība strīdu risināšanā ir bijusi noderīga (90%). Strīdu risināšanā starp citiem cilvēkiem vecāki iesaistās maz (26%). Tāpēc mediācijas mācības ir noderīgas arī vecākiem, lai veicinātu labvēlīgu gaisotni skolā un ģimenē:

Vecāku ieguldījums strīdu risināšanā

Apgalvojumi/ atbilžu varianti (vecāki -148)	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Es iesaistos strīdu risināšanā starp bērniem	40	70	34	4
	110 (74%)		38 (26%)	
Es iesaistos strīdu risināšanā starp citiem cilvēkiem	9	30	92	17
	39 (26%)		109 (74%)	
Es zinu, kā rodas strīdi	44	72	23	9
	116 (78%)		32 (22%)	
Mana iesaistīšanās strīdu risināšanā ir bijusi noderīga	30	103	13	2
	133 (90%)		15 (10%)	

Kā jau iepriekš tika minēts mediācija balstās uz vairākiem principiem - brīvprātības, objektivitātes, konfidencialitātes, neitralitātes, līdztiesīguma, sadarbības principiem. Konfidencialitāte ir informācijas neizpaušana. Savukārt brīvprātības princips ir tas, ka puses pēc savas gribas piedalās konflikta risināšanā. Skolotāji, risinot strīdus, cenšas ievērot konfidencialitātes (99.4%) un brīvprātības (72%) principus:

Mediācijas principu ievērošana (skolotāji)

Apgalvojumi/ atbilžu varianti (skolotāji - 191)	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Strīdu risināšanā es ievēroju konfidencialitātes principus	149	41	1	0
	190 (99.4%)		1(0.6%)	
Strīdu risināšanā es pieturos pie brīvprātības principa	42	96	31	22
	138 (72%)		53 (28%)	

Pieredze liecina, ka skolotāji un vienaudži mēģina risināt konfliktus, kas rodas ap viņiem. Ir skolotāji, kuri meistarīgi risina konfliktus, un ir skolotāji, kuri meistarīgi rada konfliktsituācijas. Mācības nepieciešamas gan vieniem, gan otriem. Šo principu ievērošanai skolas vidē ir daudz "bet" – atbildība par principu ievērošanu, kā tiek ievērots konfidencialitātes princips (cik cilvēki zina par konfliktu), vai skolēns grib atrisināt konfliktu (vai tas vienkārš ir konflikts, kā liekas pieaugušajām), vai skolas vidē bez starpnieka var atrisināt konfliktu starp vadību un skolotāju. Kā liecina raksta autoru pieredze, tad labāk izmantot mediatora palīdzību, jo atbalsta personāla pārstāvis vai cits skolotājs ir pakļauti izglītības iestādes vadītājam. Tātad netiek ievēroti vairāki principi. Mediators varētu būt laba alternatīva šajā situācijā.

Savukārt vecāki strīdu risināšanā cenšas ievērot neitralitātes (74%) un objektivitātes (94%) principus. Tas ir gana sarežģīts priekš vecākiem. Ja vecāki iemācās tos ievērot, tad to var nosaukt par mijiedarbības augstāko pilotāžu:

Mediācijas principu ievērošana (vecāki)

Apgalvojumi/ atbilžu varianti (vecāki -148)	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Strīdu risināšanā es ievēroju neitralitātes principu	31	79	31	7
	110 (74%)		38 (26%)	
Strīdu risināšanā es pieturos pie objektivitātes principa	47	92	5	4
	139 (94%)		9 (6%)	

Mediācijas metožu izmantošana. Anketēšanas dalībniekiem tika jautāts par mediācijas metožu lietošanu strīdu risināšanā :

Mediācijas metožu izmantošana strīdu risināšanā

Respondenti / atbilžu varianti	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
	Pozitīvas atbildes		Negatīvas atbildes	
Skolotāji	23	66	18	84
	89 (46.6%)		102 (53.4%)	
Vecāki	15	47	29	57
	62 (42%)		86 (58%)	

Mediācijas metodes strīdu risināšanā ir lietojuši 46.6% skolotāju un 42% vecāku. ***Tas nozīmē, ka nepieciešamas mācības šajā jomā visām trim mērķa grupām, lai viņi apgūtu nevardarbīgas komunikācijas būtību un iemācītos veidot dialoga telpu, meklējot risinājumu.***

Mediācija ir konfliktu risināšana, veidojot dialoga telpu starp konfliktējošajām pusēm, kas notiek uz brīvprātības, neitralitātes, sadarbības, konfidencialitātes, objektivitātes u.c. principiem. Mediāciju var nosaukt par jaunas komunikācijas kultūras veicinātāju, kas balstās uz savstarpēju sapratni cilvēku mijiedarbībā. Par to liecina mediācijas metodoloģiskās pieejas – transformatīvā mediācija, naratīvā mediācija, mediācija balstīta uz sapratni

Mediācijas kompetences veicināšanas viens no veidiem ir mācības, kuras skolotājiem, skolēniem, vecākiem ir iespēja pilnveidot konfliktu risināšanas kompetenci, jo tikai 46.6 % skolotāju un 42% vecāku minēja, ka izmanto mediācijas metodes konfliktu risināšanai. Par mācību lietderīgumu liecina dalībnieku atsauksmes. Skolēni uzsvēra, ka to būtu jāzina katram, nevis diviem skolēniem no klases. Viņi izcēla zināšanas un prasmes par to, kas ir konflikts, kā risināt konfliktu un kā neiesaistīties konfliktā. Pamatoja, ka tas ir lietderīgums ilgtermiņā. Savukārt skolotāji par svarīgu uzskata, ka tas noder ne tikai profesionālā darbībā, bet vispār dzīvē. Viņi min, ka jāveido pozitīva saskarsme, jāatrod labi vārdi skolēniem un kolēģiem. Vecāki izceļ, ka dzirdētais un darītais uzlabos komunikāciju ar bērniem, citādāk risinās radušos konfliktus.

II) PĒTĪJUMS: SKOLOTĀJU KOMUNIKATĪVĀS KOMPETENCES VEICINĀŠANA MEDIĀCIJAS MĀCĪBĀS DZĪVES KVALITĀTES KONTEKSTĀ:

Dzīvojot sabiedrībā, cilvēks nevar iztikt bez saskarsmes ar citiem cilvēkiem. Saskarsme pavada visas cilvēka dzīves jomas. Tāpēc ir svarīgi dzīves laikā attīstīt komunikatīvo kompetenci. 21.gadsimta prasmes globalizētā pasaulē: ***kreativitāte un jaunrade; kritiskā domāšana un problēmu risināšana; komunikācija, sadarbība, datorprasmes; tehnoloģiju izmantošana; karjeras/dzīves prasmes; personiskā/sociālā atbildība.***

Mūsdienās mediācijas loma tiek uzsvērtā daudzu problēmu risināšanā, t.sk. arī izglītības vidē. Skolotāji savā profesionālajā darbībā sadarbojas ar kolēģiem, skolēniem, viņu vecākiem un dažādu institūciju pārstāvjiem, tāpēc skolotājam ir svarīgi arī pašam prast risināt problēmsituācijas, palīdzēt to darīt vecākiem un skolēniem, jo tas ne tikai uzlabo savstarpējo saskarsmi, bet arī dzīves kvalitāti.

Balstoties uz teorētisko pētījumu rezultātiem, 2019.gadā Biedrības “Mediācijas telpa” priekšmetā realizācijas laikā veikt aptauju, lai noskaidrotu skolotāju viedokļus par komunikatīvās kompetences nozīmi dzīves kvalitātes uzlabošanā.

Pirms un pēc profesionālās pilnveides programmas mediācijas jomā aprobācijas tika veikta aptauja. Programmas aprobācijā piedalījās 35 skolotāji profesionālās pilnveides kursu dalībnieki. Anketu aizpildīja 35 respondenti (Vidzemes un Latgales reģionu skolotāji). Pētījuma laiks - no 2018.gada oktobra līdz 2019.gada martam

Komunikatīvai kompetencei ir svarīga loma skolotāju profesionālā kompetencē, tāpēc šīs profesijas pārstāvjiem pastāvīgi tā jāpilnveido, jo skolotājs ir tas, kas piedalās saskarsmes procesā ar skolēniem, viņu vecākiem. Mediācijas prasmes pilnveido skolotāja komunikatīvo kompetenci, kas savukārt mazina vardarbību skolas vidē, dod iespēju skolēniem apgūt jaunas zināšanas un prasmes konstruktīvas saskarsmes veicināšanai, ko apliecināja arī pētījuma rezultāti

Atbildot uz jautājumu, kas, pēc respondentu domām, ir mediācija, visbiežāk tika minētas atbildes, ka tas ir sarunu vadīšanas process (43%), konfliktu risināšana mierīgā ceļā (26%), rezultatīva konfliktu risināšana (20%), izmantojot starpnieka dalību (11%). Pēc novadītām nodarbībām respondenti raksturoja mediāciju kā strukturētu sarunu konflikta risināšanai mierīgā ceļā (34%; 34%), piedaloties trešajai personai – starpniekam (28%)

Tālāk izvērtējam respondentu atbildes par to, kas raksturo komunikatīvo kompetenci (pirms un pēc izglītojošām nodarbībām):

N	Vērtēšanas kritēriji	Pētījuma rezultāti (pozitīvo atbilžu biežums un īpatsvara rādītāji)		Diferences
		Pirms	Pēc	
1.	Aktīvā klausīšanās	18 (51%)	28 (80%)	+10 (39%)
2.	Skaidra savu domu izteikšana	15 (43%)	19 (54%)	+4 (11%)
3.	Ieinteresētība sarunā	15 (43%)	11 (31%)	-4 (12%)
4.	Sadarbība	13 (37%)	15 (43%)	+2 (6%)
5.	Pozitīva attieksme	12 (34%)	16 (46%)	+4 (12%)
6.	Dialoga veidošana	11 (31%)	13 (37%)	+2 (6%)
7.	Jautājumu uzdošana	10 (28%)	11 (31%)	+1 (3%)

8.	Sarunu partnera izpratne	8 (23%)	13(37%)	+5 (14%)
9.	Empātija	8 (23%)	24 (68%)	+16 (45%)
10.	Savu emociju vadīšana	7 (20%)	15 (43%)	+8 (23%)
11.	Konstruktīva konfliktu risināšana	7(20%)	13 (37%)	+6 (17%)
12.	Neverbālo komunikācijas līdzekļu izmantošana	4(11%)	15(43%)	+11(32%)
13.	Cieņa	4 (11%)	12 (34%)	+8 (23%)
14.	Elastīga domāšana	4 (11%)	11 (31%)	+7 (20%)

Respondentu viedoklis par komunikatīvās kompetences saikni ar dzīves kvalitāti

Atbildes	Jā	Vairāk jā, nekā nē	Vairāk nē, nekā jā	Nē
Aptaujas				
Pirms mācībām	17	17	1	0
	34(97%)		1 (3%)	
Pēc mācībām	22	12	1	0
	34 (97%)		1 (3%)	

Runājot par to, kā komunikatīvā kompetence ietekmē dzīves kvalitāti, skolotāji uzsvēra gan uzlabojumus saskarsmē darbā, ģimenē un citās jomās, kas savukārt rada mazāku stresu un palīdz atrisināt daudzas problēmsituācijas, kas rodas dzīvē. Labs komunikatīvās kompetences līmenis veicina pašcieņu, pašrealizāciju, sadarbību, palīdz labāk saprast apkārtējos cilvēkus un kolēģus.

Pēdējais anketas jautājums bija par to, kā skolotāji varētu izmantot mediācijas mācībās iegūtās zināšanas un prasmes. Respondenti atbildēja, ka tās varētu pielietot:

- a) iemācīt skolēniem (31: 88%);
- b) konfliktu risināšanā (30: 85%)
- c) sadarbībā ar skolēniem un viņu vecākiem (25:71%);
- d) kopumā savstarpējo attiecību uzlabošanā un vardarbības mazināšanā (18: 51%);
- e) saskarsmes problēmu risināšanā darba vietā (15: 43%);
- f) demonstrēt kā paraugu ikdienas situācijās (15: 43%);
- g) skolotājs var uzņemties mediatora lomu konfliktsituācijā (10: 28%).

Autors: Lolita Terēze Nicmane.